אמרו ליה [א]אנן מזרעא דיוסף דלא שלטא ביה עינא בישא דכתיב [1]בן פורת יוסף בן פורת עלי עין ואמר רבי אבהו אל תקרי עלי עין אלא עולי עין ר' יוסי ברבי חנינא אמר מהכא [2]וידגו לרוב בקרב הארץ מה דגים שבים מים מכסים עליהם ואין העין שולטת בהם אף זרעו של יוסף אין העין שולטת בהם: מרגלים יהושע וכלב נטלו חלקם: מנהני מילי אמר עולא דאמר קרא [3]ויהושע בן נון וכלב בן יפנה חיו מן האנשים ההם מאי חיו אילימא חיו ממש והא כתיב קרא אחרינא [4]ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון אלא מאי חיו שחיו בחלקם: מתלוננין ועדת קרח לא היה להן חלק בארץ: והתניא מרגלים מתלוננים ועדת קרח יהושע וכלב נטלו חלקם לא קשיא מר מקיש מתלוננים למרגלים מר לא מקיש מתלוננים למרגלים דתניא [5]אבינו מת במדבר זה צלפחד והוא לא היה בתוך העדה זה עדת מרגלים הנועדים על ה' אלו מתלוננים בעדת קרח כמשמעו מר מקיש מתלוננים למרגלים ומר לא [ב]מקיש מתלוננים למרגלים וא"ל רב פפא לאביי ולמאן דמקיש מתלוננים למרגלים איכפול יהושע וכלב וירתו לכולה א"י א"ל מתלוננים שבעדת קרח קאמרינן וא"ל רב פפא לאביי בשלמא למ"ד ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ היינו דכתיב [6]ויפלו חבלי מנשה עשרה שיתא דשיתא בתי אבות וארבעה דידהו הא עשרה אלא למ"ד לבאי הארץ תמניא הוא דהוו שיתא דשיתא בתי אבות ותרי דידהו הא תמניא וליטעמיך ולמ"ד ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ ט' הוו אלא מאי אית לך למימר חד אחא דאבא הוה להו ה"נ תרי אחי דאבא הוה להו דתניא [7]נתן תתן להם זו נחלת אביהן בתוך אחי אביהן זו נחלת אבי אביהן והעברת את נחלת אביהן להן זו חלק בכורה רבי אליעזר בן יעקב אומר אף חלק אחי אביהם נטלו שנאמר נתן תתן ולמ"ד תרי אחי דאבא הוה להו ההוא מאחוזת נחלה נפקא וא"ל רב פפא לאביי קרא מאי קא חשיב אי טפלים קא חשיב טובא הוו אי בתי אבות קחשיב שיתא הוו

לעולם

אמרו לו [אנן] מורעא דיוסף כו'. והיינו דכתיב ויאמרו בני יוסף לא ימצא לנו ההר (יהושע יז) כלומר אין אנו חוששין לאותו הר היינו יער כדכתיב התם הר יהיה לך כי יער הוא: **עולי עין.** הן עולין על העין ושולטין עליו ואין העין עולה עליהן: **והכתיב קרא אחרינא.** ותרי קראי למה לי: נראה בעיני דהכי גרס **לא קשיא מר מקיש מתלוננים למרגלים ומר לא מקיש מתלוננים למרגלים דתניא כו'.** ולקמן מפרש לה: **זה צלפחד.** מילתא דפשיטא היא דהא כתיב לעיל בנות צלפחד אלא אגב גררא דהנך קאמר לה. ונראה בעיני שחסר מן הספרים דהכי קתני רישא דהך ברייתא בסיפרי[ג] אבינו מת במדבר ר' עקיבא אומר נאמר כאן במדבר ונאמר להלן מדבר[ד] מה מדבר האמור כאן צלפחד אף מדבר האמור להלן צלפחד דמינה שמעינן דהיינו מקושש והוא לא היה בתוך העדה כו' כי הכא: **זו עדת מרגלים.** דכתיב בהו עד מתי לעדה הרעה הזאת אשר המה מלינים עלי (במדבר יד) את השאר: **אלו מתלוננים.** כדמפ' מתלוננים שבעדת קרח דכתיב בהו לכן אתה וכל עדתך הנועדים על ה'. והאי דקאמר עדת קרח כמשמעו מסקנא דמילתיה היא: **מר מקיש.** הואיל ונכתבו בפסוק אחד וכי היכי דירשו המרגלים ירשו נמי המתלוננים: **ומר לא מקיש.** לא חשיב ליה היקש כיון דלא כתיב ביה וי"ו בתוך העדה והנועדים: **לכולה ארעא דישראל.** לאו דוקא כולה אלא רובה כדכתיב (שמות טו) וילונו העם על משה לאמר מה נשתה דבשלמא למ"ד דלא מקיש הרי כל שבט ושבט נטלו חלק קרוביהם מתלוננים שבשבטים אלא למאן דמקיש נגרעה כל נחלת שבט ושבט טובא ואנן קיימא לן ומקראי איכא למילף דאפילו חלק אחד מאלף לא נטלו: **היינו דכתיב.** ביהושע אחר שנטלו בנות צלפחד ויפלו חבלי מנשה עשרה דהיינו שיתא דשיתא בתי אבות הכתובים למעלה וד' דידהו הרי עשרה דכתיב לעיל ויהי לבני מנשה הנותרים למשפחותם לבני אביעזר ולבני חלק ולבני אשריאל ולבני שכם ולבני חפר ולבני שמידע אלה בני מנשה בן יוסף הזכרים למשפחותם ולצלפחד בן חפר וגו' ויתן להן יהושע נחלה על פי ה' בתוך אחי אביהן ויפלו חבלי מנשה עשרה בין נטילת ששה בתי אבות וארבעה דבנות צלפחד חלק צלפחד שהיה מיוצאי מצרים ושני חלקים מנכסי חפר ואחד אחא דאבא שהיה מיוצאי מצרים ונטלו חלק הראוי לצלפחד בנחלת אחיו כדלקמן. ולקמן פריך קרא מאי קחשיב כו': **ותרי דידהו.** שני חלקים בנכסי חפר בתורת חזרה שנטלו בני חפר איש איש חלקו בארץ אותן שהיו באי הארץ או הם או [א] בני חפר כדכתיב (במדבר כו) לאלה תחלק הארץ וגו' והחזירו כולן נחלתן למוריש שלהן דהיינו חפר שהיה מיוצאי מצרים דאינן אלא שלוחיו כדכתיב (שם) לשמות מטות אבותם ינחלו ונמצא כאילו זכה והוחזק חפר בכל חלקים הללו וכשמת חפר ירשו ממנו כל בניו בנות צלפחד ירשו שני חלקים לפי שהוא בכור וכל אחיו איש איש חלק אחד הרי לבנות צלפחד שני חלקים של אביו בנכסי חפר וגם כשמתו שנים מאחי צלפחד כדלקמן ירשו אחי צלפחד אותן שבמיים וגם בנות צלפחד במקום אביהן ירשו אותן אחין המתים וזכו בחלק שהיה להם ליטול בנכסי חפר כשהחזירו לו בניו שבאו לארץ והוא חזר והורים להם כדפרישית אבל חלק צלפחד עצמו לא נטלו שהרי לא ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ וחזרה לא שייך ביה שהרי לא היו לו בנים הנכנסין לארץ שיחזירו לו נחלה: **תמניא הוו.** שיתא דשיתא בתי אבות ותלתא דידהו השנויין במשנתינו: **ה"נ תרי אחי דאבא כו'.** והנהו תרי אחי מתו אחרי מות חפר אביהן וזכו קודם מיתתן בנכסי חפר שהחזירו לו בניו שבאו לארץ כדפרישית לעיל כגון שהיו לחפר ח' בנים השנים מתו במדבר וגם צלפחד עמהם והחמשה באו לארץ ונטלו ה' חלקים החזירום לחפר אביהם מת חפר ירשוהו שמונה בניו צלפחד נטל שני חלקים כי הוא הבכור וז' אחין נטלו ז' חלקים מת צלפחד נטלו בנותיו שני חלקים שלו שירש מנכסי חפר מתו שני אחיו בלא בנים באו חמשה האחין ובנות צלפחד במקום צלפחד אביהם וירשום נמצאו בנות צלפחד נוטלות ארבעה חלקים ב' חלקים גדולים בנכסי חפר וב' חלקים קטנים בנכסי שני אחי אביהן. ומיהו המקשה לא הוה סבירא ליה תרי אחי אלא חד אחא דאבא כדאשכחן בברייתא: **נתן תתן.** קראי יתירי דריש דמאי למכתב ינחלו בנות צלפחד ותו לא: **זו נחלת אביהן.** שהיה מיוצאי מצרים וקסבר ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ: **בתוך אחי אביהן זו נחלת חפר.** אבי אביהן שנטל בה צלפחד חלק כאחד מאחיו: **והעברת זו חלק בכורה.** כדכתיב והעברת כל פטר רחם (שמות יג). שנטל צלפחד בנכסי חפר חלק אחד יותר על אחיו בשביל שהיה בכור. ומיהו סבירא ליה נמי להאי תנא כר' אליעזר דחד אחא דאבא הוה להו ונפקא ליה מייתור דאחוזת נחלה (במדבר כז) כדאמרינן לקמן דאי לית ליה לא משכחת לה חבלי מנשה עשרה אבל מנתון תתן אינו רוצה לדרוש מכפל המקרא כרבי אליעזר דס"ל דברה תורה כלשון בני אדם וכה"ג הויא פלוגתא דתנאי בקידושין (דף יז:) גבי העניק תעניק לו (דברים טו) ובכמה מקומות בגמ': **מאחוזת נחלה.** דמאי למיכתב נתן תתן להם נחלה בתוך אחי אביהן: **קרא.** דכתיב חבלי מנשה עשרה מאי קחשיב: **טובא הוו.** כל אחין שבמטה מנשה שנטלו חלק אביהן היה לו לחשוב כדקחשיב חלקי בנות צלפחד: **שיתא הוו.** דהא בנות צלפחד על שם משפחת החפרי נקראין ככל בני חפר וכיון דקחשיב בית אב של חפר למה לי למיתני חלקי בנות צלפחד:

לעולם

ולמאן דאמר לבאי הארץ תרי אחי דאבא הוו להו. משמע כולה סוגיא דלמאן דאמר לבאי הארץ שלא נטלו כלום מחמת צלפחד עצמו אלא מחמת חפר אבי אביהן ותימה אם כן מאי קאמר והוא לא היה בתוך העדה הנועדים וגו' מאי נפקא מינה שלא היה בעדתם אפילו היה היו נוטלין על ידי חזרה דהא אמרינן לעיל בני מרגלים ובני מתלוננים נטלו בזכות אבי אביהן ובזכות אבי אמותיהן ואין לפרש [ב] דנ"מ לענין חלק בכורה דהא כי היכי דשקלי חלק פשיטות אע"ג דבא להן מכח אביהן ה"נ יטלו חלק בכורה ועוד קשה לרשב"א למ"ד לבאי הארץ היכי קאמר לעיל מרגלים יהושע וכלב נטלו חלקם והלא לא היה להם חלק בארץ כלל לכל אותן שלא באו בארץ וכ"ת נטלו מה שהגיע להן על ידי חזרה מבניהם שבאו לארץ הא ליתא דאמרינן לקמן דבניהן שהיו בני עשרים נטלו בזכות עצמן ורשב"ם פי' דלמ"ד דלבאי הארץ לא נטלו מידי יהושע וכלב מחלק מרגלים ומפרש חיו מן האנשים ממש חיו כפשטיה:

ולמאן דאמר תרי אחי דאבא הוו להו ההוא מאחוזת נחלה נפקא. קשיא לריב"ם אפילו למאן דאמר חד אחא דאבא הוה להו נמי מאחוזת נחלה נפקא לרבנן דלא דרשי נתון תתן ולר"א דדריש נתון תתן לא צריך לאחוזת נחלה אפילו למאן דאמר תרי אחי דאבא הוו דהא למאן דאמר לבאי הארץ הוא דאית ליה דתרי אחי דאבא הוו והוא לא דריש נתון תתן להם נחלה לחלק אביהם דלדידיה לא היה שום חלק ולדרוש מיניה חד אחא ואידך מנתון תתן כדדריש ראב"י:

ובזכות

רבינו גרשום

דמצית למימר דלא הוה דלא שקיל דודאי הוה ולגבי בני יוסף משום הכי כתבינהו ועצה טובה קמ"ל וכו' אבל אי לאו הכי לא כתבינהו: שחיו בחלקיהן. שירשו חלקן המגיען: מאן דמקשי מתלוננים למרגלים בחד קרא סבירא ליה דהוה להו חלק בארץ דכי היכי דלגבי מרגלים יהושע וכלב נטלו חלקם כדאמרי' הכי נמי נטלו חלק [של] מתלוננים. מאן דלא מקיש מתלוננים למרגלים סבירא ליה דלא הוה להן חלק בארץ כלל. דתניא אבינו מת במדבר והוא לא היה בתוך כל הני וכל הני מדברייתא מקיש מתלוננים למרגלים. משום הכי יהושע וכלב נטלו חלקם כדגמרינן הכא. ותנא קמא לא מקיש: איכפול יהושע וכלב. לאורתה לכל ארץ ישראל דהא כל ישראל שמתו במדבר מתלוננים הוו: אותן מתלוננים שבעדת קרח. אותן מאתים וחמשים איש קאמרי' דיהושע וכלב נטלו חלקם ולא מאחריני: היינו דכתיב ויפלו חבלי מנשה עשרה שיתא דשיתא בתי אבות וארבעה דידהו הא עשרה הכי פירושא שיתא דשיתא בתי אבות לבני אביעזר לבני חלק לבני אפרים לבני שכם לבני חפר ולבני שמידע הא שיתא דכל הני מיוצאי מצרים הוו וארבעה דידהו של בנות צלפחד שהוא היה מיוצאי מצרים ותנן במתני' בנות צלפחד נטלו ג' חלקים חלק אביהן שהיה מיוצאי מצרים וחלקו עם אחיו בנכסי חפר ונטלו ב' חלקים לפי שצלפחד היה בכור. תשעה. אותו חלק עשירי מקשינן לקמן ומתרץ חד אחא דאבא הוה להו ומית ונטלו חלק אחד מירושתו שהיה האח מיוצאי מצרים הרי חבלי מנשה י' חלקים: אלא למאן דאמר לבאי הארץ. נתחלקה תמניא הוו שיתא דשיתא בתי אבות שהיתה חוזרת נחלה ותרתי דידהו פי שנים של בכור שנטלו בנכסי חפר בחזרת נחלה הרי תמניא וחלק צלפחד עצמו לא נטלו לפי שמת במדבר ולא היה מבאי הארץ: אמר ליה ולטעמיך למאן דאמר ליוצאי מצרים נתחלקה ט' הוו. שיתא דשיתא בתי אבות ותלת דידהו דמתני' הרי ט': אלא מאי אית לך למימר. דליהוי עשרה חד אחא הוה ליה לצלפחד דמית בלא בנים ונטלו חלקו הרי י'. תריץ לה נמי למאן דאמר לבאי הארץ תרתי אחי הוו ליה לצלפחד ומתו ונטלו בנותיו חלקן הרי י': זו נחלה אביהן. ממש: בתוך אחי אביהן. ירשו בנכסי חפר אבי אביהן: והעברת זו חלק בכור שהעבירו מחלק אחי אביהן ונתנו להן: דכתיב נתון תתן. יתירא הוא ומיניה דייק אחי אביהן: ולמאן דאמר תרי אחי דאבא. מפיק ליה מתתן ונחלה דיתורי דלא צריך למכתב: קרא. דכתיב ויפלו חבלי מנשה עשרה אי בתי אבות גופייהו קא חשיב שיתא הוו ותו לא ואמאי קא חשיב בנות צלפחד למיהוי עשרה ואי טפלים שיצאו מהם קא חשיב משום הכי חשיב בנות צלפחד מאי טעמא אמר חבלי מנשה עשרה הא הוו כמה אלפים. אמר ליה

מסורת הש"ס

א) ברכות כ. נה: ב"מ פד. סוטה לו. ב) [עי' פרש"י דסוטה לו. ד"ה לא מקשינן ובתוספות ד"ה ורבי יהודה], ג) [פנחס כ ג], ד) [במדבר טו].

* * *

תורה אור השלם

1 בן פרת יוסף בן פרת עלי עין בנות צעדה עלי שור: בראשית מט כב

2 המלאך הגאל אתי מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבתי אברהם ויצחק וידגו לרב בקרב הארץ: בראשית מח טז

3 ויהושע בן נון וכלב בן יפנה חיו מן האנשים ההם ההלכים לתור את הארץ: במדבר יד לח

4 כי אמר יי להם מות ימתו במדבר ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפנה ויהושע בן נון: במדבר כו סה

5 אבינו מת במדבר והוא לא היה בתוך העדה הנועדים על יי בעדת קרח כי בחטאו מת ובנים לא היו לו: במדבר כז ג

6 ויפלו חבלי מנשה עשרה לבד מארץ הגלעד והבשן אשר מעבר לירדן: יהושע יז ה

7 כן בנות צלפחד דברת נתן תתן להם אחזת נחלה בתוך אחי אביהם והעברת את נחלת אביהן להן: במדבר כז ז

* * *

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה ותרי וכו' או הם או בני בני חפר: (ב) תוס' ד"ה ולמ"ד לבאי וכו' ואין לפרש דלענין חלק בכורה קאמרי הכי דהא כי היכי:

* * *

מוסף רש"י

עולי עין. מעולין מן העין שאינה שולטת בהן (ברכות כ.). עולין על העין ולא העין עולה בהן (שם נה:). עולין למעלה מן העין והיא מלמטה שהיא אינה יכול לשלוט בהן (ב"מ פד. ובעוד"י סוטה לו.).